

Dkt. Elaine Phillips, Utangulizi wa Masomo ya Biblia, Kipindi cha 4, Masomo ya Kikanda ya Israeli

© 2024 Elaine Phillips na Ted Hildebrandt

Huyu ni Dkt. Elaine Phillips katika mafundisho yake kuhusu Utangulizi wa Masomo ya Biblia. Huu ni kipindi cha 4, Masomo ya Kikanda ya Israeli.

Naam, kwa hotuba hii, tutaingia kwenye masomo ya kikanda, baada ya kufanya muhtasari ambao tumemaliza hivi punde.

Tutakuwa na mfululizo wa masomo haya ya kikanda, na hili la kwanza ni la kawaida sana. Kwa kweli ni muhimu kwa mbinu yetu yote ya mahali ambapo Mungu aliwapandikiza watu wake katika nchi. Na ninataka kuzungumzia kidogo tu kuhusu mpangilio wa kile unachokiona mbele yako hapo kwenye manukuu kwa sababu utaona kwamba tutachukua sehemu ndogo, na itaenda, angalau unaweza kufikiria, kutoka mashariki hadi magharibi.

Tutashughulika na jangwa la Yudea kwanza, yaani, eneo la kivuli cha mvua. Kisha tutahama kutoka sehemu hiyo na kutazama nchi ya vilima. Kwa hivyo tena, tutahama kutoka mashariki hadi magharibi.

Lakini sasa unatulia, na unasema, subiri kidogo, nilidhani Coastal Plain ingekuwa ya mwisho katika uchanganuzi huu wa mambo. Lakini tunafanya Coastal Plain inayofuata, kwa sababu kati ya nchi ya vilima na pwani kutakuwa na Shefela. Na hilo ni muhimu sana.

Tayari tumezungumzia maeneo ya ulinzi kwa kiwango kikubwa, lakini fikiria Shefela kama eneo la ulinzi kati ya watu wa Mungu katika nchi ya vilima na vikosi vyovyote vile vya adui. Unakumbuka Magharibi? Unakumbuka mambo hayo kuhusu watu wanaotoka Magharibi? Katika sehemu hii maalum, watakuwa wenyeji wetu wa Wafilisti. Kwa hivyo tunapoangalia maeneo haya, yakihama tena kutoka mashariki hadi magharibi, tunaruka Shefela, tukishughulikia hilo la mwisho.

Kwa hivyo ndivyo tunavyofanya. Kwanza kabisa, hapa kuna mapitio mafupi tu. Tumezungumzia kuhusu nchi kati ya kuwa uwanja wa majaribio ya imani.

Tulizingatia aina hizi za miamba na udongo, na nimejaribu kusesitiza kwamba ingawa zinaweza kuonekana kama zisizoeleweka kwetu, ni muhimu sana kuelewa jinsi watu wanavyoishi katika eneo hili. Kwa hivyo udongo unaopeperushwa na upepo ni udongo uliolegea, wenye mawimbi, udongo uliooshwa na maji. Na kisha tuna mlolongo wetu wa chokaa laini.

Hilo ndilo eneo letu la Shefela. Chaki kati ya Shefela na nchi ngumu ya vilima vya chokaa. Na kisha pongezi kubwa kwa sifa za chokaa ngumu.

Mwinuko wa juu, kumaanisha hupata mvua zaidi. Ina udongo mzuri. Ina mabonde na chemchemi zenye umbo la V zenye mwinuko.

Kwa hivyo usipofanya kitu kingine chochote kuhusu kuelewa aina hizi za miamba na udongo, hilo la mwisho ni jambo moja unalohitaji kujua. Sasa, kuhusu ramani hapa, tunataka kupata uelewa wa mpaka wa mahali ambapo jangwa letu liko. Kwa hivyo, kiwango chake kinazungumzia jangwa la Yudea.

Hii si sehemu nzima, ni jangwa la Yudea tu. Fikiria kama kivuli cha mvua kinachoenea kutoka Yeriko, karibu hapa, hadi mwisho wa kusini wa Bahari ya Chumvi. Na kama unaweza kusoma chapa ndogo kwenye ramani hii, unaona ikisema jangwa la Yudea.

Tutasema zaidi kuhusu sifa zake baada ya muda mfupi. Ili tu kupitia jiolojia yetu, sehemu kubwa ya hii ni chaki. Haijaoshwa, unakumbuka, kwa sababu mmomonyoko haufanyiki sana kwa sababu hakuna mvua nyingi.

Jiwe gumu na marl ni nyenzo ngumu zilizowekwa ndani ya chaki. Unaweza kujua jiwe gumu ikiwa umesoma simulizi katika sehemu ya mwanzo ya kitabu cha Yoshua, ambapo wanapotahiriwa tena, wanatumia jiwe gumu ili kufanya hivyo. Jabali linaelekea hapa; uso wa mwamba utakuwa chokaa chetu kigumu.

Chaki ndipo mahali ambapo kielekezi changu kinaelekea kwenye jangwa la Yudea. Lakini kwa kuwa tuna sehemu yetu kubwa ya kushuka chini kwenye uso wa Bahari ya Chumvi, tuna uso wa mwamba ulio wazi ambao ni chokaa ngumu. Tunahitaji kufikiria jinsi watu wanavyosafiri.

Unakumbuka tulipozungumzia kuhitaji kuwa na ukingo ili kutoka mahali pa chini hadi mahali pa juu, kwa mfano? Kwa hivyo, kwanza kabisa, tuangalie njia. Kwa njia, nimeandika kwenye mabano kwamba tunazungumzia misingi ya kijiolojia. Kwa hivyo nimejaribu kudumisha katika ramani hii, ramani hii ya kikanda, baadhi ya rangi zile zile ambazo tayari umeziona.

Kwanza, kuhusu njia, kwa sababu watu wanahitaji kusafiri kila wakati, tuna kitu kitakachotokea kutoka Yeriko kuelekea Yerusalemu. Ninaona kwamba nilipoweka mshale wangu, labda nilikuwa nikitazama kwa macho yaliyopinda kwa sababu hauko mahali sahihi kabisa. Huo hapo hapo.

Hiyo ni Yeriko yetu hadi katikati mwa Benjamin Plateau, hiyo ni hii, na kisha Yeriko hadi Yerusalemu hapa. Hii inaweza kupanuliwa kidogo zaidi. Itabidi nisahihishe hilo kidogo.

Lakini unaona kinachoendelea pale ambapo mishale hiyo miwili nyekundu iko. Imewekwa juu ya mstari mwekundu ambao tayari uko kwenye ramani, na mistari hiyo nyekundu inaonyesha njia za usafiri. Huu, hasa, utakuwa muhimu sana kadri muda unavyosonga mbele katika utafiti wetu.

Hii hadi Yerusalemu pia ni muhimu, lakini pili ni muhimu. Labda kuhusu jangwa letu, hatujali kuhusu eneo hili bado. Kuhusu jangwa letu, eneo tunalotaka kutambua ni Qumran, ambalo liko hapo.

Kwa kuwa, Mungu akipenda, tutajitolea hotuba nzima kwa vifaa vya Bahari ya Chumvi na hasa Qumran, ndivyo tutakavyosema kuhusu hilo hivi sasa. Tukifikiria tu kuhusu sehemu ya kusini ya eneo la jangwa, sehemu hii iko hapa. Hebu tuangalie njia moja kuu, na hiyo itakuwa katika eneo hilo. Cha kushangaza, tuna angalau simulizi moja ya kibiblia ambayo itazungumzia kuhusu majeshi yanayohama kutoka eneo hili hadi nchi ya vilima, na watapata, watakuwa wamepata, kilima kinachoendelea.

Utaona mstari mdogo mwekundu chini ya mshale wangu mwekundu ambao kwa kweli unatoka chini sana ya usawa wa bahari hapa hadi kwenye nchi ya vilima huko. Kwa hivyo shikilia hilo. En Gedi, Bethlehemu, Kupitia Toccoa.

Kuhusu maeneo yetu, tuna Masada. Labda tunajua hilo kutoka zaidi ya kipindi chetu cha Hekalu la Pili. Baada ya kusema hivyo, Masada, moja ya ngome za Herode Mkuu, inaweza pia kuwa, labda, hii inaweza tu, pia kuwa Mitsuda inayotajwa katika masimulizi ya Samweli, na imetafsiriwa kuwa ngome hapo kwa sababu una Daudi anayeishi Mitsuda mara kwa mara.

Huenda kukawa na zaidi ya moja, lakini inaweza kuwa hiyo. Na kisha kuna En Gedi, jina lingine litakalojitokeza kuhusiana na Daudi. Hatuna mambo mengine mengi ya kuweka hapa kwa sababu, kumbuka, nyika ni nyika.

Ni kivuli cha mvua. Sio mahali rahisi pa kuishi. Hebu tuzungumzie kidogo kuhusu historia inayojitokeza katika eneo hili.

Kwa upande wa ramani hii, kile ambacho tayari tumekiona ni Qumran hapa, En Gedi hapa, Masada pale. Hizo ndizo maeneo matatu ambayo tayari tumeyaona, na sasa tunayo kwenye ramani hii ya topografia. Kwa ujumla, tunapofikiria masimulizi yetu ya kibiblia, jangwa ni mahali ambapo umepitia, kwa ujumla.

Kwa hivyo, Waisraeli wanapoendelea kuiteka nchi, watatoka Yeriko hadi eneo la vilima na kupitia jangwa. Tutazungumzia kuhusu ushindi baadaye. Ikiwa kuna matukio ya kusafiri kutoka Moabu, ambayo iko hapa Trans-Jordan, au Edomu, ambayo iko kusini-mashariki mwa mwisho wa kusini wa Bahari ya Chumvi, wakati mwingine inakubidi ufanye hivyo kwa kuvuka njia hii hadi eneo la En-Gedi na kupanda njia ambayo tumekiona hapo awali, kutoka Moabu na Edomu.

Kwa mfano, inaweza kuwa kwamba tunapopata simulizi letu linalojitokeza katika Kitabu cha Ruthu, labda watu hao, walipotoka Bethlehemu hadi Moabu, huenda walifuata njia hiyo. Hata hivyo, iwe walipitia njia hii au hii, ilibidi wapitie jangwani na kisha njia yetu kuelekea Yerusalemu. Sasa, baada ya kusema hivyo, kuhusu hitaji la kupitia eneo hili, kuna nyakati ambapo kuna watu wanaokimbilia jangwani.

Kwa kawaida, ni suala la kuepuka jambo linalotishia. Sasa, tishio linaweza kuwa la kimwili, kama vile Sauli alivyokuwa akimfuatilia Daudi. Daudi alitumia muda huko nje.

En Gedi ni jina linalohusishwa na wakati wa Daudi jangwani. Vivyo hivyo Mitzudah, ngome. Baada ya kusema hivyo, Daudi, kama nilivyosema muda mfupi uliopita, anajaribu kuepuka uharibifu wa kimwili kutoka kwa Sauli.

Lakini pia tuna wale watu walioanzisha jumuiya ya Qumran, ambao wanaonekana kuwa waliona, katika karne ya pili KK, kile kilichokuwa kikiendelea Yerusalemu. Na kwa njia, ilikuwa fujo. Tutashughulikia mengi ya hayo tunapozungumzia Qumran na Hati za Bahari ya Chumvi.

Lakini walirudi jangwani. Walijiimarisha kama jumuiya mpya ya agano, kimsingi ili kutoroka Yerusalemu. Lakini Herode Mkuu, aliyejenga Masada, ni moja tu ya ngome zake.

Kwa sababu Herode Mkuu, akijua vyema kwamba si kila mtu alimpenda sana, kwa upande wa wanachama wa ufalme wake, alijenga mfululizo wa njia za kutoroka. Ikiwa angelazimika kutoroka kutoka Yerusalemu, alikuwa na mahali paitwapo Herodiamu. Nitazungumzia hilo baada ya muda mfupi.

Alikuwa na Masada. Alikuwa na ngome hapa iliyoitwa Mecherus. Zote hizo zilikusudiwa kuwa njia za kutoroka na usalama.

Yohana Mbatizaji tunaposoma mwisho wa sura ya kwanza ya Luka, tunaona kwamba Yohana Mbatizaji alikulia nyikani. Pia tunaona kwamba alikuwa akibatiza katika eneo hilo hilo la jumla. Hapa ndipo jangwani.

Hapa kuna Mto Yordani. Yesu alijaribiwa jangwani na baadaye, akifuata mfano uleule wa jumuiya ya Qumran. Wakati harakati za watawa zilipoanza katika karne ya nne BK, sehemu ya msukumo huo ilikuwa kwa sababu Yerusalemu, kwa sababu himaya ilikuwa imegeuka kuwa ya Kikristo, kanisa huko Yerusalemu likawa kitu tofauti sana.

Una watu kadhaa wanaokimbilia nyikani na kuachana na muktadha wa kanisa la mjini zaidi pamoja na majaribu yake yote. Huo ni muhtasari mfupi kwa upande wa historia na nyika. Picha chache tu za kutupa maana.

Sababu hizi ni muhimu sana ni kwa sababu mara nyingi, kulingana na mahali unapoishi katika nchi hii au nchi yoyote unayoishi, pori linaweza kumaanisha maziwa na misitu na dubu weusi na vitu kama hivyo. Pori katika eneo tunalozungumzia ni hili. Unachokiona upande wa kushoto ni mahali panapoitwa Wadi Urugot.

Ni mojawapo ya hizo. Angalia neno wadi hapa. Kwa ujumla, ni ufa mkubwa ambao, tena, mamilioni ya miaka, maji na mvua juu ya nchi ya vilima vimekuwa vikielekea mashariki.

Bonde la maji ni la aina yake kiasi kwamba linaogelea kuelekea mashariki kupitia eneo hili kavu na limekata njia hii kubwa na kubwa ya maji. Sasa, kuna chemchemi ya maji hapa, ndiyo maana una maporomoko ya maji. Yanaitwa Maporomoko ya Maji Yaliyofichwa huko Wadi Urugot, ambayo iko upande wa magharibi wa Bahari ya Chumvi.

Na hapa unaiona kutoka eneo la juu zaidi, ukiangalia chini kwenye baadhi ya njia ndogo hapa na ukiangalia chini kabisa ya bonde hilo, mto huo mkavu, ingawa kuna maji ya kutosha kudumisha aina hiyo ya mimea kukua. Kwa ufupi tu, tulimrejelea Sauli na Daudi muda mfupi uliopita kuhusu nyika na kumkimbia Daudi kutoka kwa Sauli. Kuna kifungu hicho cha kuvutia katika 1 Samweli 26, ambapo una mazungumzo yanafanyika kati ya watu wa Sauli na watu wa Daudi, lakini hawawezi kupatana kwa sababu pengine, baadhi yao wamesimama hapa, wengine wamesimama hapa, na wanaweza kubadilishana katika mazungumzo na mawasiliano, lakini hakuna njia ambayo watu wa Sauli wanaweza kuwapata watu wa Daudi katika muktadha huo.

Kwa hivyo huo ni mtazamo mdogo wa kipande hicho. Kwa njia, Wadi Urugot iko kusini kidogo tu ya eneo hilo ambalo tulilionna kwenye ramani inayoitwa En Gedi, na hapo pangekuwa mahali pa katikati pa David. Masada, angani ya zamani, lakini ni muhimu.

Tunaye Herode, ambaye kwa kweli, kama nilivyosema muda mfupi uliopita, aliifanya hii kuwa moja ya ngome zake. Hata hivyo, haikuwa ngome ya kizamani. Herode alikuwa na jumba la magharibi, Herode alikuwa na jumba la kaskazini, Herode alikuwa na kila aina ya ngome hapa, kila aina ya mambo ambayo tungeweza kusema kuhusu Masada.

Kwa bahati mbaya, hatuna muda wa kufanya hivyo. Baada ya kifo cha Herode, kulikuwa na makazi, kama ya kutoa na kupokea mara kwa mara, hadi Wayahudi wenye msimamo mkali, baada ya kuanguka kwa Yerusalemu kwa Warumi mnamo 70 BK, baadhi ya Wayahudi walitoroka kutoka sehemu mbalimbali nchini, lakini hasa Yerusalemu, walipofika Masada, na huu ulikuwa msimamo wao wa mwisho dhidi ya jeshi la Warumi. Ninataja hilo kwa sababu tu unaona hili limeharibika sana, ambalo lilikuwa njia ya kuzingirwa ambayo Warumi walitumia kuichukua.

Simulizi la kutisha ambalo Josephus anatuambia, katika maelezo yote ya Josephus, kuhusu watetezi wetu 960 wa Masada, ambao walikuwepo na kujiua badala ya kuanguka kwa Warumi, huku Warumi wakiizingira Masada na kisha wakaweza kuingia. Josephus anatupa maelezo mengi kuhusu hilo. Ili tu kupata hisia kidogo kuhusu hili, hii ni ngazi ya chini kabisa ya ngazi tatu za jumba la Herode.

Hata miaka 2,000 baadaye, unapata ufahamu wa jinsi hii ilivyokuwa. Unaona michoro ya fremu ukutani. Unaona wasanifu majengo wa Herode waliounda kile kilichoonekana kama nguzo zenye filimbi.

Ni wazi kwamba haya yalikuwa mawe tu kama haya, lakini yalifunikwa kwa plasta ili yaonekane kama nguzo zilichongwa sana. Kwa hivyo Herode hakukosa hata kidogo katika suala la kuunda vitu hivi. Bafu, bwawa la kuogelea, hata juu katika eneo hilo, na unachohitaji kufanya ni kutulia kwa muda.

Hiyo iko katika eneo la kivuli cha mvua. Walipataje maji? Walipataje maji kwa ajili ya mabwawa ya kuogelea, kwaheri? Naam, waliingiza ndani, na kisha wakachonga chini ya jukwaa hili la Masada kulikuwa na matangi mengi, moja yakiwa makubwa sana, na maji yangeletwa ndani ya tangi hilo, na kisha kutoka kwenye tangi hilo, wangekuwa na punda, inaonekana, walioleta maji kwa matumizi. Kuna mengi zaidi ya kusema kuhusu Masada, lakini kwa ajili ya muda, tutaendelea kwenda En-Gedi kaskazini zaidi.

Ninataja hili na kukuonyesha picha yake, si kwa sababu ni la kibiblia hasa. Unaweza kukumbuka kurudi kwenye hotuba yetu kuhusu vipindi vya akiolojia, ambavyo vilikuwa vya Chalcolithic kabla ya Shaba ya mapema, ambayo ilikuwa kabla ya Enzi ya Chuma. Kwa hivyo tunazungumzia kuhusu 4000 hadi 3000 KK, lakini jambo la kutambua ni kwamba tuna alama ya nyayo hapa ya hekalu, na sio tu kwamba wamepata alama ya nyayo ya hekalu hilo, bali pia walipata hifadhi ya kuvutia sana ya fimbo za shaba na taji za shaba nzuri, nzuri, na tata sana na vitu kama hivi.

Kwa hivyo katika eneo hili ambapo kulikuwa na chanzo cha maji, kwa njia, samahani ningepaswa kusema hivi, hili ndilo neno la chemchemi. Kwa hivyo kuna chemchemi huko En-Gedi hapa, na kwa hivyo makazi yanarudi nyuma sana katika kipindi chetu cha Chalcolithic. Pia, kama tulivyosema, ilikuwa ni mahali ambapo Daudi alienda mara kwa mara, na kuna maporomoko ya maji chini ya chemchemi hiyo.

Na tena, maji. Mtu hupata maana unapoangalia hili na kuangalia maeneo makavu na yasiyo na maji yanayolizunguka kwa nini Daudi anaandika mengi katika Zaburi kuhusu maji na kwa nini anaandika kuhusu miamba, miamba ambayo iko juu kuliko jicho, lakini ana mengi ya kusema kuhusu maji yaliyowekwa katika Zaburi hizo nzuri pia. Kuangalia kwa haraka tu, tena kurudi Qumran baadaye, lakini hii ilikuwa jumuiya yetu ambayo katika karne ya pili na ya kwanza KK iliondoka Yerusalemu, ikatoka hapa, ilikuwa na jumuiya nyingi za ajabu za hati miliki, na hati miliki zilizotengenezwa, hii

labda ni picha yetu ya bango, picha ya kadi ya posta ya Qumran, kwa sababu hiyo ni pango la nne.

Zaidi ya kusema kuhusu hilo. Kuhusu jangwa, tena hapa kuna picha pana zaidi. Nataka kusema mambo mawili tu kuhusu hili.

Kwanza kabisa, fikiria Yesu akilazimishwa. Injili ya Marko inatuambia Roho Mtakatifu alimwongoza nyikani baada ya ubatizo, na hapa ndipo Shetani aliposema, Ninakujaribu tu ufanye mawe haya kuwa mkate. Kwa hivyo fikiria hilo na ufikirie hilo kwa upande wa tofauti, ikiwa unapenda, kati ya tukio tulilo nalo katika Mwanzo 3, ambapo Adamu na Hawa walikuwa na kila kitu walichokuwa nacho, urafiki, bustani nzuri, walivutiwa nalo.

Yesu yuko hapa peke yake akijaribiwa, lakini kweli alishinda hilo. Jambo la pili ninalotaka uligundue ni kitu kidogo zaidi, lakini kiko kwenye upeo wa macho, na sasa kiko chini ya kielekezi changu cha kijani kibichi, ambacho nitakisogeza, na unaona kidonge kidogo kwenye upeo wa macho. Kidonge hicho labda kiko kama maili 12, maili 10 magharibi mwa mahali tunaposimama kwa picha hii, lakini kidonge hicho ni cha Herodian.

Kwa hivyo tutatembelea hilo baada ya muda mfupi, lakini pia nitawakumbusha, kama nilivyosema hapo awali, Herode alikuwa na ngome, ngome kwa ajili ya kutoroka kwake salama ikiwa angehitaji, na Herodian alikuwa mmoja wao, na angalia kwamba hata katika hali yake miaka 2,000 baada ya kuachwa, karibu miaka 2,000, hapo ndipo inaposimama, kama mlinzi, kama mlinzi mwenye kutisha kidogo kutoka upande huu. Harakati ya watawa, kuna mengi zaidi ya kusema kuhusu hilo pia. Ukiangalia tu hapa kwenye bonde lingine, hili linatokea kuwa Wadi Kilt, magharibi mwa Yeriko, na St. George's ni monasteri.

Unachokiona sasa ni jengo ambalo limerekebishwa kwa hakika. Lilikuwa kama fujo kuanzia karne ya 16 hadi 19, lakini tena linatupa maana kuhusu harakati hii yote ya watawa ikijiondoa kutoka Yerusalemu, ikiishi jangwani. Wakati harakati ya watawa ilikuwa katika kilele chake kati ya karne ya 4 na 6, karne ya 7, wanasema kwamba kulikuwa na watawa zaidi ya 40,000 wanaoishi katika eneo hili, na vijito vilijaa sauti za watawa hao wakiimba hata wimbo na kadhalika.

Naam, tuondoke nyikani kwa sasa. Kumbuka, tunafanya safari yetu kutoka mashariki hadi magharibi, tukiingia katika nchi ya vilima ya Yudea. Kana kwamba hujakumbushwa vya kutosha, unapata hisia kwamba tunapaswa kujua hili, sivyo? Ni chokaa ngumu, Terra Rosa, chemchemi, na mahali pazuri pa kuishi.

Topografia, matuta, mabonde ya kina kirefu, matuta ya asili, mambo mazuri. Usafiri lazima upeleke matuta, ama njia ya mwambao wa kaskazini-kusini ambayo tumekuwa tukizungumzia au matuta yale yanayoendelea mashariki-magharibi hadi

sehemu za chini. Kilimo, kilimo katika matuta ya asili, miti mingi ya mizeituni, mingi yake, na mizabibu mingi pia.

Tukiwa tumejitenga zaidi, ndio tunaanza. Hii itaanzia kwenye ramani hiyo hiyo ya misingi ya kijiolojia, ili tuweze kuona jinsi hii ilivyo. Kwa hivyo mshale wetu mwekundu unaelekeza Hebroni, nitauita Hevron, na nataka utambue mambo kadhaa kuhusu hili.

Kwanza kabisa, hapa kuna eneo letu la porini, lenye chokaa hapa. Ukiangalia Hevron, iko chini kabisa ya mahali ambapo kiashiria changu cha kijani kipo; angalia kwamba tuna njia nyekundu inayoenda huku, njia nyekundu inayoenda huku na huku, na kisha moja kuelekea kaskazini pia. Ni kitovu.

Kumbuka kwamba njia hizi za asili, mistari hiyo nyekundu haionyeshi barabara kuu za karne ya 19 au karne ya 20. Hizo ni njia za asili zilizopo kwa sababu topografia inawafaa. Hii ndiyo sababu inakuwa mji wa makimbilio, kwa sababu ni mojawapo ya maeneo ambayo watu wangeweza kukimbilia kwa urahisi fulani ikiwa wangelazimika kutoroka Mlipizaji wa Kisasi cha Damu iwapo kungekuwa na kesi ya mauaji bila kukusudia.

Kwa hivyo ulikuwa mmoja wa miji mitatu ya makimbilio iliyokuwa magharibi mwa Bonde la Ufa. Pia mji mkuu wa kwanza wa Daudi, alipoanzisha ufalme wake kwa miaka hiyo saba ya kwanza, alitawala kutoka Hebroni. Tena, sababu nzuri ya hilo, kitovu, sehemu ya kati ya kabila la Yuda.

Kabila la Yuda lilikuwa na deni lake, na tutaona jinsi hilo linavyofanya kazi tunapozungumzia Negevu. Kuna miji michache tu ya ziada ambayo tunataka kuiandika hapa: Bethlehemu na Herodian na Tekoa. Je, kuna mingine? Ndiyo, nina uhakika ipo, lakini kwa madhumuni yetu, hebu tuangalie tu eneo la Bethlehemu, ambalo liko kusini mwa Yerusalemu.

Nimeunganisha Bethlehemu na Herodiani kwa sababu kutakuwa na muunganiko ambao ninataka kuuzungumzia kwa muda mfupi kuhusu umuhimu wa vyote viwili, lakini pia tunataka kutaja Tekoa. Kwa hivyo hili ndilo jambo, tunaijua Bethlehemu kwa sababu Mika 5.2 tayari inasema kwamba kutakuwa na mtawala ambaye matokeo yake yamekuwa tangu zamani, tangu milele, atazaliwa Bethlehemu. Mamajusi hao walipokuja kutoka mashariki na kufika Yerusalemu, neno kwao lilikuwa Mika 5.2, Bethlehemu.

Hapo ndipo Daudi alipozaliwa, hapo ndipo mwana wa Daudi alipozaliwa. Je, haishangazi kwamba Bethlehemu iko kwenye kivuli cha Herodian, utaona picha ya hili katika muda mfupi utakaoweka wazi hili. Herode alichagua kujenga ngome moja ambayo aliipa jina lake mwenyewe?

Ngome hizi zingine zinavutia sana, lakini alijenga ngome moja aliyoipa jina lake karibu na mji wa Daudi. Baadhi ya watu hufikiri, na hii ni labda, labda, labda aina ya kitu, lakini baadhi ya watu hufikiri kwamba labda Herode alikuwa anajua vya kutosha utamaduni huo wa kibiblia. Yeye ni mfalme wa Wayahudi, lakini bila shaka yeye ni Mwidumea aliyeteuliwa, aliyeteuliwa na seneti ya Kirumi mfalme wa Wayahudi.

Baadhi ya watu wanafikiri alijenga hekalu la Herode huko ili kujidai kuwa la kimasihi, kusema kwamba yeye ni mwana wa Daudi. Ukitaka kufuatilia hilo kidogo, kuna mwanaakiolojia anayeitwa Jody Magnus ambaye ametoa pendekezo hilo, na linaonekana kuwa la kuvutia, kwa sababu hili ni ngome kubwa, muhimu, na kubwa kwa Herode Mkuu. Tena, tutaangalia picha zake baada ya muda mfupi.

Tekoa, ambayo unaweza kuiona kwa njia unaposimama kwenye Mlima Herodi, unaweza kutazama kusini tu, na unaweza kuona mahali hapa panapoitwa Tekoa, na unafikiri, kwa nini hilo ni muhimu? Naam, ni muhimu kwa sababu tunaye Amosi. Amosi ni mchungaji kutoka Tekoa. Amosi ni mvulana wa Kusini.

Amosi anasema yeye si mchungaji tu, bali pia huchunga mikuyu, na Amosi alikuwa nabii ambaye aliitwa, katika hatua hiyo ya mchezo, kuvuka hadi eneo lenye uadui. Huu sasa ni ufalme wa kusini katika siku za Amosi. Huu hapa ufalme wa kaskazini.

Anatakiwa kwenda kutamka huko Betheli, na kasisi wa Betheli anaposema, ondoka hapa uende nyumbani, Amosi anajitambulisha, na vitambulisho hivyo viwili vya kitaaluma nilivyokupa muda mfupi uliopita vinavutia sana kwa sababu anasema, ndiyo maana nazungumzia haya yote, anasema, mimi ni mchungaji wa kondoo. Naam, hilo linawezekana hapa. Hapa ndipo mahali ambapo una makundi mengi ya kondoo.

Wanahamama. Ni wahamaji kidogo. Kulingana na mvua, kulingana na mimea, wanaweza kuhama, lakini pia anasema, mimi hutunza miti ya mikuyu.

Naam, mara tu unapoona eneo hili hapa nje, unajiambia, hapana, labda si miti ya mikuyu. Kwa kweli hukua hapa zaidi kidogo. Pendekezo.

Huenda Amosi alikuwa mfanyakazi mhamiaji. Mambo yalipozidi kuwa makavu, aliamisha mifugo yake kutoka eneo hili hadi sehemu ambazo kungekuwa na eneo zaidi la kulisha mifugo, lakini pia angeweza kupata pesa kidogo, shekeli na chochote kile, kwa kutunza miti ya mikuyu, ambayo haikuwa rahisi, kama ninavyoelewa, kushughulikia tini. Kila tini moja moja katika mchakato wa kukua kwake ilibidi ipasuliwe.

Huenda hilo ndilo alilokuwa akifanya. Sio kazi rahisi. Hapa kuna uhusiano wa kihistoria tunapoendelea.

Nimetaja baadhi ya haya tayari. Hebroni au Hebroni ndipo Ibrahimu alipokuwa alipokuwa na wageni hao watatu muhimu, na aliwaonyesha ukarimu. Kwa sababu hiyo, katika sura inayofuata unawaona wakienda Sodoma na Gomora na kuharibiwa kwa miji hiyo. Ibrahimu pia alinunua ardhi katika eneo hilo ili kumzika mkewe, Sara.

Tayari tumetaja ukweli kwamba ulikuwa mji wa makimbilio na mji mkuu wa kwanza wa Daudi, na kiashiria chetu cha mwisho hapa, inavutia kwamba Absalomu, mwana wa Daudi, na suala hilo lote la urithi ni la kuvutia kwa upande wa wana, lakini Absalomu, mwana wa tatu wa Daudi, anapofanya mapinduzi yake ya kijeshi, bila shaka Daudi amekuwa akitawala Yerusalemu kwa muda mrefu, lakini Absalomu anaenda Hebroni. Ni taarifa kwamba atajitangaza kuwa mfalme huko. Alitaja Bethlehemu kwa upande wa Mika 5-2, lakini nataka tu kutambua ukweli kwamba Samweli ataenda Bethlehemu kumtia mafuta Daudi.

Sasa nitarudi kwenye hilo baadaye. Tunalitaja tu hapa. Tutarudi kwenye hilo baadaye.

Herodian, tumetaja tayari, na Tekoa, nadhani tumeiweka mahali pake. Picha chache tu kabla hatujaendelea. Hii ni muhimu kwa mambo mawili.

Kwanza kabisa, unaona matuta ya asili. Tulipozungumzia kuhusu jiolojia na muundo wa chokaa ngumu, ni kwamba kwa vile una maji na una miti na mizizi ya miti na kadhalika, chokaa hiki kitavunjika, na kinapowekwa katika vitu hivi vya mlalo, na mistari ya nyuma imeweka katika eneo hili matandiko ya mlalo, hayabaki hivyo tunapofika mbali zaidi magharibi, lakini hapa unaona matuta ya asili, na si mazuri? Hizi ni miti ya mizeituni. Sehemu nzuri za kupanda hizi ndogo nzuri, naziita masanduku ya madirisha ya kando ya mlima ikiwa unataka.

Jambo la pili la kugundua kuhusu hili ni kwamba una barabara ya kisasa inayofanya karibu kama barabara ya zamani ilivyokuwa, ikifuata mwelekeo huu wa ukingo wa kaskazini-kusini. Kwa hivyo matuta na njia, ikiwa utafanya. Picha hii ni ya kuvutia kwa sababu za kisiasa.

Ilichukuliwa mwaka wa 1992 wakati haikuwa vizuri sana kwenda Bethlehemu. Unaangalia sehemu za Bethlehemu hapa na hapa. Tulikuwa tumesimama kusini mwa Yerusalemu, mahali panapoitwa Ramat Rechel, tukiangalia mabaki ya mitaro na ngome za kijeshi za kisasa zaidi, lakini sababu yangu ya kukuonyesha hili si hivyo kabisa.

Ni kuangalia Herodian yetu. Katika slaidi ya awali tuliona Herodian kutoka mashariki. Hapa tunaiona kutoka kaskazini, na tena pale inajitokeza moja kwa moja pale juu, lakini nataka tu uione sasa kwa mpangilio sawa na O Little Town of Bethlehem.

Fikiria jinsi ingekuwa kwa sababu katika karne ya kwanza, Bethlehemu isingekuwa mahali ilipo sasa kwa ukubwa. Ingekuwa mji mdogo, lakini hapa wako, wakiishi katika kivuli cha ngome kubwa ya Herode. Tutaona ujenzi mpya baada ya muda mfupi, na watalazimika kuishi katika kivuli cha ishara hiyo ya utawala wa Kirumi na utawala wa Herode, na kisha, bila shaka, mambo yanazidi kuwa mabaya anapoamua kuwaua watu wasio na hatia wa Bethlehemu.

Hapa, inakaribia kidogo, na unachohitaji kuona ni mambo machache tunayohitaji kuona hapa; Wahandisi wa Herode hawakujenga ngome tu. Walikuwa na jengo zima la ikulu. Hii yote ni sehemu ya jengo kubwa la Herode, mabwawa ya kuogelea, majumba ya kifalme, na kadhalika, yaliyobaki kuzunguka ngome yenyewe, ambayo iko hapa juu.

Sasa, jambo lingine la kuvutia kuhusu hili ni kwamba unachokiona hapo ni njia ya kisasa ya kufikia hilo. Unaweza kuegesha gari lako hapa na kutembea hadi juu. Wahandisi na wasanifu majengo wa Herode walipojenga hili, walikuwa na kilima ambacho labda kilisimama hapa.

Walichukua kilima kingine cha mlima kutoka hapa, wakakibomoa chote, na kukibeba kwa gari ili kujenga ngome. Kwa hivyo, ni wazi, ile ya asili ilipanda juu zaidi kuliko hii, na ilikuwa imenyooka juu na chini. Hii ni kama kusimulia.

Angalia pembe ya hilo. Hilo ni jambo ambalo limekuwa likianguka kwa miaka 2,000. Hapa kuna mambo ya ndani.

Kwa kweli hii ni slaidi ya zamani. Kumekuwa na maendeleo kadhaa. Ninapenda hii zaidi kwa sababu huoni miundo yote ya turubai juu ya baadhi ya mambo haya, lakini unapata maana kulingana na baadhi ya maeneo.

Alikuwa na bafu dogo la Kirumi hapo. Hapa, mbali kidogo na picha, kuna kile kinachoitwa mnara mkubwa. Hapa, panapokuja hapa, kuna njia ya kutoka kwenye mfululizo mzima wa handaki za chini ya ardhi, ambazo zilitumiwa zaidi baadaye na wafuasi waliopita eneo hili, kama vile walivyopita eneo la Masada.

Hili lingekuwa mojawapo ya kumbi zake za mapokezi, baadaye, likageuzwa kuwa sinagogi wakati wafuasi wa dini ya Kiyahudi, baada ya kifo cha Herode, walipolichukua. Lakini sasa angalia hili. Kulingana na magofu yaliyoanguka na uchafu ulio chini, hili ndilo linalopendekezwa katika suala la ujenzi upya.

Kwa hivyo, tumeona tu uwanja wazi hapa. Tungekuwa na ukuta wa kaburi, ukuta maradufu, ngome maradufu kuzunguka na minara minne, na huu, mnara mkubwa zaidi. Sasa, katika mwisho, oh, sijui, hebu tuone, 2007 hadi sasa, miaka 12 iliyopita hivi, kumekuwa na msongamano mwingi kuhusu ugunduzi unaoonekana wa kaburi la

Herode, eneo la mazishi, ambalo ilidhaniwa, walipopata jukwaa hili la ajabu sana na kaburi lililovunjika juu yake, huenda palikuwa mahali ambapo Herode alizikwa.

Sitaingia katika maelezo hayo kwa sababu bado kuna utata. Baadhi ya watu wanafikiri kwamba labda alizikwa katika mnara huu mkubwa wa kutunza vitu hapa. Hivi sasa, unaweza kuona wanaakiolojia wanapofanya kazi ili kufungua mlango wa awali wa kuingia kwa Herodian.

Tunaposoma Josephus, tunajua kwamba Herode, baada ya kifo chake, aliletwa kwenye msafara mkubwa wa mazishi kutoka Yeriko, ambapo alipanda na kufa, hadi kwa Herodian. Kwa hivyo, mahali fulani, amezikwa hapa. Sawa.

Picha ya shamba la mizabibu. Tumeona hili tayari tulipoona mazao ya ardhi na mnara wa ulinzi pia. Mnara wa Ulinzi ni muhimu sana kwa sababu, ni wazi, walipaswa kuwa waangalifu kwamba wanyama wa kigeni au vikosi vya uadui visiingie na kuiba vitu kutoka mashambani, vyovyote vile vilivyotokea.

Sawa. Kuunganisha nchi ya vilima na kuelekea magharibi. Kama nilivyosema, lazima utafute njia ambayo itakupeleka kutoka kwenye mwinuko huo wa nchi ya vilima.

Kwa njia, mwinuko wa Chevron ni mrefu zaidi kuliko Yerusalemu, kwa hivyo labda futi 2,600 hivi. Ilinibidi kushuka kupitia mteremko wa vilima vya magharibi hadi eneo tambarare la pwani. Tayari tumezungumzia kuhusu Warumi waliounda mfumo muhimu wa barabara.

Tulizitungumzia pamoja na alama zetu za maili, lakini hapa, tunaona barabara ya Kirumi iliyochoyongwa kwenye mwamba. Na, nzuri sana, kwa sababu unapopanda mteremko, hutaki kuteleza juu yake, kwa hivyo walipiga hatua hapa. Hili ni eneo ambalo liko magharibi kidogo ya Bethlehemu kwenye kile kinachoitwa Khusan Ridge, na ni njia ambayo, samahani, ni kilima na njia inayopita mashariki-magharibi na kutupeleka kutoka eneo hilo la vilima chini.

Sawa, kama nilivyosema tulipofanya utangulizi wetu, tukiruka Shefela kwa sasa na kufanya kidogo tu kwenye Bonde la Wafilisti lenyewe. Kwa hivyo hapa kuna bonde letu la pwani, mipaka yetu ya bonde la pwani, Mto Yarkone, sivyo? Hilo ndilo eneo hilo hapo. Nilizungumzia kuhusu mchanga, udongo wa alluvial, Milima ya Kurkar, na mawe ya mchanga yaliyoyeyuka hapo.

Zamani, kulikuwa na vinamasi vingi hapa. Na matuta ya mchanga pia si mazuri kwa kutembea au kusafiri. Kumbuka tu, huna barabara hapa.

Barabara yako ya zamani itakuwa ikikumbatia ukingo wa mashariki wa udongo wa alluvial kabla tu ya kufika kwenye vilima vya chini au karibu na mahali ambapo matuta yangekuwa. Ni ya kufurahisha. Miji ya kuiona.

Huu ni mji ambao tutafanya mengi zaidi nao baadaye. A inawakilisha Afeki. Kuna bango hapa linalosema Ashdodi, ambalo liko karibu sana na pwani yenyewe.

Tuna G kwa Gathi na E kwa Ekroni. Hizi ni miji yetu mitatu mikubwa ya Wafilisti, ikiwa ni pamoja na Pentapolis ya Wafilisti. Unaposoma kuhusu uhamisho wa Sanduku la Agano kutoka miji hii mitatu, Ashdodi, Gathi, na Ekroni, ambapo Sanduku la Agano lililoibwa liliwekwa kwa muda na kusababisha uharibifu mkubwa kiasi kwamba Wafilisti waliamua kulirudisha.

Hizi ndizo miji mitatu hapa. Kusini, tutahamia katika eneo hili hapa. Mpaka wetu wa kusini utakuwa kundi zima la wadi zilizounganishwa, wadi basur.

Inamwaga maji mengi kaskazini mwa Sinai. Udongo wetu mwingi utatoweka, kwa sababu ni mkavu sana, udongo huu. Kwa hivyo unaweza kuona kwamba hapo na kisha baadhi ya vitu vyetu vya udongo hapa.

Taja miji mitatu ya Wafilisti iliyoko kaskazini mwa uwanda wa Wafilisti. Kwa kurudia, ilikuwa Ashdodi, Gathi, na Ekroni. Kusini, tuna miji mingine miwili ambayo tunahitaji kuizingatia.

Mmoja atakuwa Ashkelon. Niliona picha yake katika uwasilishaji uliopita. Na Gath, samahani, Gaza hapa hapa.

Kwa hivyo Gaza, Ashkeloni, Ashdodi kaskazini zaidi, Ekroni, na Gathi ndani ya bara. Miji mitano ya Wafilisti. Kwa hivyo, kidogo tu kwa upande wa historia yetu.

Kipindi cha Waamuzi, Samsoni. Samsoni, kama unavyojua, ni masimulizi hayo; ningekutia moyo uyasome. Yanavutia.

Samsoni analazimishwa kuendelea kufuata utamaduni huo wa kimataifa. Kwanza, anaenda mahali panapoitwa Timna. Kisha anashuka hadi Ashkeloni, kimsingi ili kuwaua baadhi ya watu na kununua nguo.

Kisha anaenda Gaza. Kwa hivyo yeye ni mtu ambaye moyoni na akilini mwake amenaswa na utamaduni wa Wafilisti, lakini Mungu anatumia hilo. Wamisri watahamia katika eneo hili pia.

Miji hii imetajwa, si tu katika kipindi chetu cha mpito hadi wakati wa kifalme au kipindi cha Waamuzi. Kwa njia, mpito hadi ufalme huenda umejumuishwa zaidi katika simulizi hilo ambalo nilikuwa nakuambia tu kuhusu kutekwa kwa Sanduku la Agano na kurudi kwake Israeli. Lakini Zekaria atataja baadhi ya miji hii pia, katika sura ya 9. Kisha, tunapofika kwenye Agano Jipya, tuna Azoto, tafsiri ya Kigiriki ya neno la Kiebrania Ashtodi katika Matendo sura ya 8, ambayo inavutia kwa kuwa

inazungumzia kuhusu towashi Mwethiopia ambaye Filipino hukutana naye barabarani akirudi nyumbani.

Barabara hiyo ya Kirumi niliyokuonyesha hapo awali ni jambo la kuvutia kutumia kufundisha simulizi hilo. Kwa vyovyote vile, picha chache tu za hii, na kisha tutahamia mahali petu muhimu, ambapo ni Shefela. Akiolojia ya kuvutia iliyofanywa Ashkelon.

Je, ningeweza kutumia zaidi ya saa moja kwenye hili. Shaba ya Kati. Unakumbuka Shaba ya Kati? Tunazungumzia muda mrefu, wapata mwaka 2000 KK, mrefu hadi wapata mwaka 1550, mapema sana.

Lakini angalia ukubwa wa muundo huu wote walipokuwa wakiuchimba. Hatuna tu eneo la lango, ambalo mfereji wake una urefu wa angalau futi 20, lakini hapa kuna muundo wa kujihami, ukuta, unaoitwa glacis, ulioimarishwa sana na mji huu. Cha kufurahisha ni kwamba, kama ulivyochimbwa, tazama na tazama, katika ukuta huo wenye nguvu sana kutoka kipindi cha Shaba ya Kati, muundo wa baadaye ulijengwa ndani yake, labda aina fulani ya hekalu dogo, ambalo ndani yake kulipatikana chombo chenye ndama mdogo wa fedha.

Huenda hili ndilo zao maarufu zaidi la Ashkelon katika masuala ya akiolojia. Cha kufurahisha ni kwamba, kwa wale ambao wanapenda kutaja majina, nimemzungumzia Jim Monson mara kadhaa kwa sababu ya umuhimu wake katika taaluma hii yote ya jiografia ya kihistoria, jiografia ya Biblia. Lakini mwanawe alihusika katika uchimbaji wa Ashkelon wakati ndama huyu mdogo wa fedha alipogunduliwa, kwa hivyo hilo pia ni jambo la kufurahisha.

Sawa, hadi sasa tumeangalia jangwa, nchi ya vilima, nchi tambarare ya Wafilisti, na sasa tunaangalia Shefela ya Yuda kati ya nchi tambarare ya Wafilisti na nchi ya vilima. Huu ndio eneo letu la ulinzi. Kwa hivyo, hebu tuangalie jiolojia yetu kwanza.

Kwa njia, nitakuambia, ikiwa una shida ya kunifuatilia hivi sasa, kwanza kabisa, umechoka, na baadhi ya haya hayana maana, nitamuibia Dkt. Paul Wright neno lake la kuelewa Shefela kwa sababu anasema, fikiria filamu ya zamani ya magharibi na katika filamu ya zamani ya magharibi huwa na mji mdogo ambao una baa na kwenye baa una pambano linaloanza na hupenya milango ya chumba cha baa na milango hiyo ni miwili. Hufunguka, na vita hutoka nje hadi barabarani, na kisha pambano linaendelea hapo kwa muda, na kisha nguvu hizo huimarika kidogo. Hurudi ndani ya baa kwa kasi, na milango huanguka hivyo.

Anasema tufikirie Shefela kama milango ya baa, na, kwa mfano, ikiwa watu wa Wafilisti wana nguvu zaidi, watapita kwa nguvu wakielekea mashariki. Ikiwa Waisraeli wana nguvu zaidi, watapita kwa nguvu wakielekea magharibi. Ni mabonde yetu madogo ambayo ni mabonde ya mashariki-magharibi ambayo yanapita Shefela ndiyo yanayofanya hivi, angalia mabonde ya mashariki-magharibi, njia nyingi za

uvamizi kutoka uwanda wa Wafilisti hadi nchi au njia za upanuzi kutoka nchi ya nje, ambazo zilitokea mara kwa mara.

Kwa hivyo, kwa upande wa topografia na makazi, udongo dhaifu, lakini unajua nini, vitu vinavyoweza kufikiwa na hapa kuna kivutio chetu halisi, mabonde, njia za uvamizi kuingia vilimani. Kama nilivyosema, kulikuwa na wafalme wazuri, Uzia anakumbuka, ambao kwa kweli walienda upande mwingine, lakini hilo halikutokea mara nyingi sana. Sawa, unapoangalia ramani hii mahususi, ni moja ambayo tumeiona tulipozingatia jangwa.

Hapa kuna nchi ya vilima. Tazama hapa chini. Lo, sikukusudia kufanya hivyo haraka sana.

Hilo hapo. Hapa unaona Shefela na hivyo, tena, vilima vya chini sana. Tumekuwa nje kwenye uwanda wa pwani.

Tumeangalia Gathi na Ekroni, zikikumbatia ukingo wa Shefela yetu, lakini hapa kuna eneo letu kuu. Tutazungumzia mabonde yanayopita Shefela, mabonde hayo ya mashariki-magharibi, na tutazungumzia miji mikubwa, na tutajaribu kuweka matukio kadhaa ya kihistoria, bila shaka si yote, katika eneo hili. Haya hapa mabonde kwanza, na hapa inakuja aina yetu ya ramani iliyorahisishwa.

Sijui unaweza kuona haya yameandikwa vizuri katika maelezo hapa, kwa hivyo nimeyaweza pembezoni pia. Hapa kuna Bonde la Ayalon. Linatamkwa Ayalon, ingawa maandishi mengi yatasema Ayalon.

Bonde la Ayalon liko hapa. Mji mkuu, Gezeri, umesimama G pale pale. Mtu yeyote atakayetoka katika eneo letu tambarare la pwani, fikiria la kimataifa, fikiria majeshi ya adui, fikiria hamu ya kuvamia ikiwa wanataka kuingia katika eneo hili, ambalo liko kaskazini mwa Yerusalemu, ambalo tutashughulika nalo sana baadaye, watapitia Bonde la Ayalon.

Bonde la Ayaloni pia litakuwa muhimu katika ushindi huo kwa sababu Yoshua na Waisraeli watawafuata adui zao katika mwelekeo huu, kwa hivyo ni bonde muhimu. Linalofuata ni kuelekea kusini, Soreki. Hilo liko hapa ndani.

Sasa, jambo moja la kufikiria ni kwamba Bonde la Soreki huko Shefela ni bonde pana. Unaweza kufika upande huu kwa urahisi. Unaweza kutoka, tuseme, Ekroni, kupita Timna, hadi Beit Shemeshi.

Hilo liko hapa. Hapa ni Zora na Eshtaoli, hiyo ni eneo la Samsoni. Bonde rahisi kupita kwa sababu ya asili ya jiolojia.

Je, hii si ya kufurahisha? Jiolojia ina thamani fulani. Hata hivyo, mara tu unapofikia hatua hii ambapo una vilima vikali vya chokaa vilivyo wazi, hii ndiyo ulinzi wetu wa asili. Hizi ni mabonde yetu yenye umbo la V yenye mwinuko.

Mihadhara michache iliyopita, nilisema magharibi mwa Yerusalemu, una mfumo wa asili wa kujilinda uliojengwa moja kwa moja kwenye jiografia, hadi kwenye topografia, hapa hapa. Kwa hivyo, ufikiaji rahisi hadi hapa, sio zaidi ya hapo. Wafilisti wanaingia hadi hapa, ndio.

Zaidi ya hayo, itakuwa vigumu zaidi. Je, wanafanya hivyo mara kwa mara? Wakati mwingine, wako katika Bonde la Refaimu, ambalo liko hapa juu, lakini si mara nyingi sana.

Sawa, ninafanya kazi kutoka kaskazini hadi kusini, Ailon, Sorek. Linalofuata ni Bonde la Elah. Huenda hili liko karibu na Sorek.

Hawa wawili labda wanashiriki sawa katika suala la umaarufu kwa sababu katika Bonde la Ela, kwa kweli tuna tukio letu la Daudi na Goliathi. Azeka, hilo hapo hapo. Gathi, hapa hapa.

Soko, hapo hapo. Wafilisti walipiga kambi kati ya Soko na Azeka. Wameangalia kinachoendelea hapa juu.

Sauli na Waisraeli wamekusanyika pale pale ambapo alama hiyo ndogo ya mapambano ilipo. Bethlehemu, huku baba yake Daudi akiwa juu katika nchi ya vilima, wakitetemeka kwa matarajio ya jeshi la Wafilisti kuingia. Kwa hivyo unaweza kuona jinsi hii ingetokea, simulizi hilo.

1 Samweli 17, unaweza kusoma yote kuihusu na jinsi itakavyojitokeza katika muktadha huo. Tukienda mbali zaidi kusini, hapa tuna Bonde la Beit Guvrin, na unajikuna kichwa ukisema, sasa subiri kidogo, hilo liko wapi katika maandishi ya Biblia? Naam, jina halionekani katika maandishi ya Biblia, lakini Moresbeth anaonekana. Huyu ndiye M hapa hapa.

Tuna nabii kutoka Moresbethi; jina lake ni Mika. Moresbethi ametajwa katika kitabu cha Mika, na vivyo hivyo Moresbethi Gathi, ambayo iko mbali kidogo kaskazini. Kwa ufupi, Mika kutoka Moresbethi ni mtu wa wakati mmoja na Isaya kutoka Yerusalemu.

Yerusalemu ndio mji mkuu. Mika yuko nje ya barabara kuu. Mika yuko mstari wa mbele.

Mika yuko katika hali ngumu kwa sababu Isaya na Mika wanaishi katika wakati ambapo Waashuri wamepitia njia hii kubwa ya kimataifa, na wanafanya kila

wawezalo; tutafika Lakishi hivi karibuni ili kupitia mlango wa kusini kuelekea nchi ya vilima na Yerusalemu. Hapa kuna matukio kadhaa. Kwanza ni ushindi wa kusini.

Rudia tu nilichosema muda mfupi uliopita. Unaweza kusoma Yoshua 9 na 10, na Waisraeli wanapoungana na Wagibeoni, tutazungumzia sehemu hiyo ya kwanza ya simulizi hilo katika hotuba nyingine, mara tu watakapokuwa katika utawala na kuwashinda maadui zao, wanatoka nje na kuchukua baadhi ya miji hii. Yarmouth, Hebroni, Azeka.

Mateso ya Samsoni pia hufanyika katika eneo hili. Bonde la Soreki ni muhimu sana kwa Samsoni. Beit Shemeshi, Sora, Eshteroli, Timna, mambo hayo yote yanahesabiwa.

Sijataja hili bado, lakini katika eneo la kaskazini mwa Shefela ndipo Dani alipopewa urithi wao wa kikabila hapo awali. Baadhi yao watahamia, na watahamia mji wa kaskazini ambao utaitwa Dani, lakini kumbuka kwamba hapo awali, urithi wao wa kikabila ulikuwa kaskazini mwa Shefela. Tayari nimetaja ukweli kwamba mara tu Sanduku la Agano lilipokuwa likifanya uharibifu mkubwa kwa miji ya Wafilisti ya Ashdodi, Ekroni, na Gathi, lilirudishwa katika eneo la Israeli, na jinsi lilivyorudishwa ilikuwa kwenye gari lililokokotwa na ng'ombe.

Huenda unakumbuka simulizi hii. Hiyo ilifanya kazi katika Bonde la Sorek. Hiyo ni Bonde la Sorek, kwa sababu tena, ni pana, nk., nk.

Haikuwa jinsi walivyopaswa kufanya hivyo, lakini Wafilisti hawakujua vizuri zaidi. Sanduku halikushuka kutoka kwenye gari kama lilivyofanya baadaye katika simulizi iliyofuata. Daudi na Goliathi tumewataja tayari, na kisha tu kutambua, Sulemani na mwanawe Rehoboamu walijua eneo hili na umuhimu wake katika suala la kuwalinda watu walioishi katika nchi ya vilima, hasa Yerusalemu, lakini pia wengine.

Kwa hivyo Sulemani, 1 Wafalme 9:15, anaimarisha Gezeri, mji muhimu upande wa magharibi wa Bonde la Ailoni. Rehoboamu atafuata nyayo za Sulemani, na ataunda ngome za ulinzi, ambazo baadhi yake ziko katika eneo la Shefela. Baadhi yake ziko kusini zaidi, na baadhi yake ziko kusini-mashariki, lakini hilo linafaa kuzingatiwa pia.

Sasa, muda mfupi uliopita, nilimtaja Mika, Mika, ambaye aliishi Moresha, na nikataja kwamba aliishi, pamoja na Isaya, wakati wa mashambulizi ya Waashuru. Mtawala wa Ashuru wakati huu alikuwa Senakeribu, na Senakeribu alichofanya ni kutembea hadi Uwanda wa Wafilisti na kisha kujaribu kuingia kupitia bonde lingine la tano. Sikuliweka alama kwenye ramani kwa sababu lilikuwa nje ya ramani niliyokuonyesha, lakini ni Bonde la Lakishi linaloelekea mahali panapoitwa Lakishi au Lakishi.

Nitakuonyesha picha kadhaa kwa sababu Ziwa-ish au Lakishi ni eneo muhimu sana. Hatusomi sana kulihusu katika maandishi ya Biblia. Tunasoma kidogo kulihusu, lakini

limeonyeshwa kutokana na akiolojia ambayo imefanywa hapo na pia kutokana na ukweli kwamba Senakeribu, mbariki moyo wake, ikiwa naweza kusema hivyo, alijivunia sana kile alichokifanya kwa Lakishi kiasi kwamba aliporudi nyumbani Ninawi, aliunda sanamu nzima ya jiwe la ushindi wake dhidi ya Lakishi na maandishi yake ambayo yanatuambia hasa kilichokuwa kikiendelea.

Kwa hivyo unaweza kuunganisha hilo pamoja na akiolojia na maandishi ya kibiblia ambayo yanahusiana na Hezekia wakati huu maalum pia. Naam, ili tu kuchukua picha za baadhi ya mambo ambayo tumekuwa tukizungumzia, tena, haya hapa. Ukijaribu kupitia tena ramani hiyo akilini mwako, tunasimama Azeka.

Tunaangalia kutoka magharibi hadi mashariki. Bonde la Ela linaonekana kama mguu wa mbwa hapa. Na kwa hivyo hapa kuna Socoh, kama kilima tupu.

Inasema Wafilisti walikuwa wamepiga kambi kati ya Soko na Azeka. Kwa hivyo wako hapa, tayari kupanda mlimani. Hapa kuna nchi ya vilima hapa hapa.

Majeshi ya Sauli yameshuka. Huenda wamepiga kambi karibu na mahali ambapo kundi hilo la watu wengi lilipo. Na kisha Daudi atatumwa na baba yake kuwaandalia ndugu walio na jeshi la Sauli.

Lakini Daudi, bila shaka, atafanya mengi zaidi. Simulizi la ajabu likijitokeza katika muktadha huo.

Nataka kutumia muda kidogo tu kwa sababu tulizungumzia kuhusu mpangilio wa matukio wa hali ya juu na ya chini.

Nami nilitaja mahali hapa katika Shefela, ambapo pako karibu sana. Kwa hivyo, ili tu kuhakiki, pana malango mawili, ukuta mkubwa wa dari, Enzi ya Chuma ya II, jiji lenye ngome, hapa hapa, shirika kuu la kisiasa. Na hii ni kabla tu ya wakati wa Daudi, labda, kwa sababu hapo ndipo ilipo.

Na unafikiri, kwa nini unaleta haya yote sasa hivi? Sababu pekee ninayoleta ni kwa sababu Waisraeli wanapowafuata Wafilisti baada ya Daudi kuuawa kwa Goliathi, ambayo ni simulizi lenyewe na la kuvutia, lakini inasema Wafilisti walikimbia barabarani na Waisraeli wakawafuata hadi Shaarayim. Na unafikiri, ndio, hivyo? Naam, neno la Kiebrania Shaar linamaanisha lango. Mwisho wake, ayim, unamaanisha malango mawili.

Shaarayim inamaanisha malango mawili. Miji mingi ilikuwa na moja, lakini katika mahali hapa maalum, jina la Kiarabu ni Khirbet, linamaanisha uharibifu, Khirbet Qeiyafa, au uharibifu wa Qeiyafa. Mahali hapa panaweza kuwa Shaarayim ya kibiblia, kwa sababu kama ulivyoona kwenye slaidi iliyotangulia, wachimbaji walipata malango mawili.

Kwa hivyo labda vita vinapoendelea hapa, mahali fulani katika eneo la diski hiyo maalum ya setilaiti, Waisraeli wanawafuatilia Wafilisti wakipita Shaarayim, labda iliyoko katika muktadha huo, na kisha kuelekea Ekroni, nyuma ya Azeka, na Gathi, pia nyuma ya Azeka. Hatuhitaji kuwa na wasiwasi kuhusu mambo haya ya akiolojia; kumbuka tu kwamba yanahusika. Pia kumekuwa na, pamoja na malango mawili, ganda la kuvutia sana lililopatikana hapo. Naam, katika Sheria za Shefei ambapo tulipata alama hizo muhimu za Kirumi ambazo nilikuonyesha picha zake hapo awali.

Maresha ulikuwa mji wa kuvutia, hasa katika kipindi chake cha kati ya Agano Jipya, vinu vya mizeituni. Hii inavutia kwa sababu nyingi. Nitasema tu kwamba mapango haya yametengenezwa na mwanadamu, kwa sababu hiyo ndiyo njia ya kutengeneza plasta.

Wangeyachimba, kutoa vitu hivi vyote, na kuweka plasta kwenye matangi. Tunachotaka kuzingatia hasa kabla hatujafunga, ambacho hakitachukua muda mrefu sana kutoka sasa, ni Lakishi. Mshale unaelekeza kwenye eneo la lango.

Tena, mji huu ni muhimu sana. Mji huu ndio ambao Senakeribu alijisifu kuuchukua. Mji huu ndio lango la kusini-mashariki linaloingia katika eneo ambalo watu wa Mungu walikuwa wakikaa, na hili ndilo lango la kuingia katika mji wenyewe.

Njia ndefu inayoelekea kwenye lango hilo. Waashuri walipokuwa wakiizingira, walijenga njia yao ya kuzingira hapa. Waisraeli walijenga njia ya kukabiliana nayo hapo.

Mambo ya kila aina ya kuvutia yanayoendelea. Ninachohitaji kusema ni kuzingatia zaidi kidogo eneo letu la lango. Unaona, tunakaribia zaidi, na tulichonacho kwa kweli ni eneo la lango mbili.

Hapa kuna lango kama lingekuwapo katika kipindi cha Waisraeli, na hapa kuna aina ya lango la nje ambapo kulikuwa na barua, maandishi ya zamani, ikiwa ungependa, vipande vya vigae vilivyopatikana katika eneo hili, ambavyo vina mambo ya kuvutia sana. Kwa kusikitisha, sina muda wa kuelewa kile wanachoonyesha zaidi ya ukweli kwamba mahali hapa, wakati wa kabla tu ya kuanguka kwa Wababeli, kulikuwa na hisia kali ya juhudi za mwisho zilizokuwepo. Hata hivyo, katika eneo hili la lango la ndani, unaona hapa kuna upande mwingine ambao hauna alama za kutuonyesha lango letu.

Katika eneo hili la lango la ndani, kuna ugunduzi wa kuvutia sana. Hapa kuna vipande vya udongo kwanza, lakini kuna ugunduzi mwingine, nao ni choo cha mawe. Choo cha mawe kinapatikana katika eneo la lango la ndani, na unasema, sawa, huo ni mchanganyiko wa kuvutia sana.

Matokeo ya hili ni yapi? Naam, mahali lilipatikana, samahani, sikukusudia kuruka hilo haraka sana. Hili lilipatikana katika eneo la lango la nje. Matokeo yake ni kwamba unaposoma yaliyoandikwa juu yake, watu hawa walikuwa wakihisi, kama nilivyosema, msongo wa mawazo, msongo wa mawazo, kabla ya Wababeli kupita kiasi.

Hapa, choo hiki cha mawe kilipatikana katika eneo ambalo lilikuwa eneo la ibada kwenye lango. Walipata mabaki ya kile kinachoonekana kama madhabahu ambayo yalikuwa yameharibiwa, na juu ya madhabahu hiyo ambayo inaonekana iliharibiwa, walipata choo. Tuna marekebisho mawili ambayo yameandikwa katika maandishi ya Biblia, na moja wapo lilikuwa la Hezekia.

Hezekia, Yosia, na baadaye baada yake walizunguka mashambani wakiharibu madhabahu za kigeni na sehemu ambazo zilikuwa sehemu za ibada za sanamu. Pendekezo ni kutoka kwa wanaakiolojia ambao wamegundua hili kwamba hapa mna uharibifu wa madhabahu iliyokuwa katika eneo la lango, na kisha kuhakikisha kwamba imeaibishwa na haitatumika tena, mna choo kilichowekwa moja kwa moja katika muktadha huo. Je, tunaona hili likitokea katika sehemu zingine katika maandishi ya Biblia? Ndiyo, tunaona.

Yehu, mwana wa Nimshi, Ufalme wa Kaskazini, alipoharibu ibada ya Baali katika Hekalu la Baali pale, inasema maandishi yanasema nini? Maandiko yanasema nini? Nao walijenga vyoo juu yake. Kwa hivyo, ilikuwa njia ya kuaibisha au kuchafua mahali pa ibada, katika kesi hii, kuchafua mahali pa ibada bandia. Inavutia kidogo katika suala la kupata nyenzo hii hapo.

Tunaweza kusema mengi zaidi kuhusu hilo. Nitasema tu kuhusu mambo ya lango. Lango la Lakishi halikuwa lile linalosemekana kuwa lilijengwa na Sulemani.

Kumbuka tu, Sulemani alijenga malango, miji yenye ngome, huko Gezeri Megido, Chazor. Kusini mwa hapo ni Lakishi, lakini lango la jiji la Lakishi lilikuwa kubwa kuliko lolote kati ya hayo matatu. Yeyote aliyeimarisha Lakishi mwanzoni na kisha akaendelea kuimarisha alitambua umuhimu wa mahali hapa.

Nilitambua hilo, kwa sababu ngome hiyo katika muundo huo wa lango uliloliona, lango la ndani na la nje, ilikusudiwa kuwazuia maadui kuingia. Naam, haikufanya hivyo, kwa sababu hapa kuna sehemu ya taswira ya Senakeribu ya ushindi wake akivamia Lakishi, jiji la Lakishi. Unaona hapa, kama anavyoionyesha, kama hii imewekwa katika jumba lake la kifalme huko Ninawi, kama ilivyo sasa katika Jumba la Makumbusho la Uingereza.

Ukienda kwenye Jumba la Makumbusho la Uingereza, unaweza kuona chumba kilichotengwa kwa ajili ya kuzingirwa kwa Lakishi na Senakeribu. Lakini unaona watu

wakijaribu kutoboa ukuta chini. Unaona vichwa hivyo vyenye umbo la koni? Hao ni Waashuri.

Unaona ngazi za kuzingira zikiwekwa hapa. Unaona watetezi hapa wakijaribu kushughulikia yote hayo. Unaona watu wakitupwa nje ya kuta.

Baadaye, unapozunguka-zunguka, unaona watu wakipelekwa katika maandamano kama watumwa, hasa mbele ya Senakeribu mwenyewe. Tutafunga kwa mapitio machache tu ya mahali tulipo leo. Naam, katika hotuba hii ya mwisho.

Kuhama kutoka mashariki hadi magharibi, jangwa. Nchi ya vilima ni mahali pazuri pa kuishi kwa sababu hizo zote. Uwanda wa Wafilisti, mahali pa maadui hasa.

Miji mitano muhimu, ili tu kujikumbusha kuhusu miji ya Wafilisti kwa sababu inaendelea kujitokeza katika masimulizi hayo ya mpito hadi ufalme, ni kutoka kusini, Gaza, Ashkeloni, Ashdodi kwenye pwani, ikielekea ndani kidogo, Gathi na Ekroni. Na kisha, hatimaye, tulizungumzia kuhusu Shefela kama eneo la ulinzi. Hilo linafunga sehemu yetu katika maeneo haya maalum ya nchi.

Sasa tuna uelewa mzuri kuhusu kile kinachoitwa Uwanja wa Kusini mwa Kati. Wakati mwingine tutahamia kusini hadi Negev yenyewe na kuzungumza kidogo kuhusu Sinai na uhusiano wake na Misri. Lakini hii inatosha kwa sasa.

Huyu ni Dkt. Elaine Phillips katika mafundisho yake kuhusu Utangulizi wa Masomo ya Biblia. Huu ni kipindi cha 4, Masomo ya Kikanda ya Israeli.